

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.5.15>**ZAZDROŚĆ JAKO PRZESŁANKA ZACHOWAŃ PRZESTĘPCZYCH*****Olena Mokhoreva****starszy wykładowca Katedry Socjologii i Psychologii Wydziału nr 6
Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Charków, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-9420-2847

alena23mohoreva@gmail.com

Adnotacja. W artykule omówiono znaczenie badania fenomenu zazdrości jako zjawiska społecznego i cech osobowości. Koncentruje się na przesłankach i przyczynach zazdrości jednostki, jej bezpośrednim powiązaniu z przejawami zachowania kryminogennego. Rozważono główne poziomy rozwoju zazdrości. Celem artykułu jest teoretyczny przegląd i ujawnienie wielowymiarowości pojęcia zazdrości. Ponieważ każda osoba jest systemem indywidualnych stabilnych cech morfologicznych, fizjologicznych, psychicznych i społecznych organizmu, ze względu na dziedziczność, a także wynik długotrwałego i intensywnego wpływu na środowisko, rozważane są główne typy osobowości psychogenetycznej. Wnioski podkreślają, że literatura naukowa, w większości o charakterze kryminologicznym, wskazuje, że zazdrość jest jedną z cech charakterystycznych dla przestępców w kontekście zachowań przestępczych. Jednocześnie psychologiczny aspekt problemu pozostaje słabo poznany.

Słowa kluczowe: zazdrość, zawiść, zachowanie kryminogenne, osobowość, sprawca, typy psychogenetyczne.

ENVY AS A PREREQUISITE FOR CRIMINAL BEHAVIOR***Olena Mokhoreva****Senior Lecturer at the Department of Sociology and Psychology, Faculty № 6
Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-9420-2847

alena23mohoreva@gmail.com

Abstract. The article examines the relevance of studying the phenomenon of envy as a social phenomenon and as a personality characteristic. Attention is focused on the prerequisites and causes of personality envy, its direct connection with manifestations of criminogenic behavior. The main levels of envy development are considered. The purpose of the article involves a theoretical review and disclosure of the multidimensionality of the concept of envy. Since each individual is a system of individual stable morphological, physiological, mental and social qualities of the organism, due to heredity, as well as the result of long-term and intensive environmental influence, the main psychogenetic types of personality are considered. The conclusions emphasize that the scientific literature, mostly of a criminological nature, indicates that envy is one of the characteristics characteristic of criminals in the context of criminal behavior. At the same time, the psychological aspect of the problem remains insufficiently studied.

Key words: envy, jealousy, criminogenic behavior, personality, criminal, psychogenetic types.

ЗАЗДРІСНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА КРИМІНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ***Olena Mokhoreva****старший викладач кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ (Харків, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-9420-2847

alena23mohoreva@gmail.com

Анотація. У статті розглядається актуальність вивчення феномену заздрисності як соціального явища та як характеристики особистості. Акцентується увага на передумовах та причинах виникнення заздрисності особистості, її безпосередній зв'язок із проявами криміногенної поведінки. Розглянуто основні рівні розвитку заздрисності. Мета статті передбачає теоретичний огляд та розкриття багатовимірності поняття заздрисності. Оскільки кожен індивід являє собою систему індивідуальних стійких морфологічних, фізіологічних, психічних і соціальних якостей організму, обумовлених спадковістю, а також результатом тривалого й інтенсивного впливу навколишнього середовища, розглянуто основні психогенетичні типи особистості. У висновках підкреслюється, що науковій літературі, здебільшого кримінологічного характеру, вказується, що заздрисність є однією з характеристик, яка властива злочинцям в контексті кримінальної поведінки. У той же час, психологічний аспект проблеми залишається недостатньо вивченим.

Ключові слова: заздрість, заздрисність, криміногенна поведінка, особистість, злочинець, психогенетичні типи.

Вступ. Бажання бути найкращою в людини закладено на психогенетичному рівні. Це визначає її спроможність конкурувати з іншими, ставити перед собою цілі, долати значну кількість перешкод на життєвому шляху. Але несформоване ставлення до іншого як до самого себе, відсутність почуття радості його успіхам, обумовлює постійний знижений настрій, незадоволеність собою, оточенням, а то й призводить до нервових розладів, що ведуть до «самознищення». Соціально-економічні умови сучасного суспільства, зміна морально-етичних і ціннісних засад, значне соціальне розшарування, прагнення до успіху та уникнення невдач, матеріальних благ та реалізації себе в кар'єрі загострюють проблему міжособистісних стосунків суб'єктів та формують нову більш егоцентричну життєву позицію людини.

Гіппократ вважав заздрісність «скупченням чорної жовчі», «розладом у функціях тіла». Злісний характер заздрісності досить виразно визнавався стародавніми греками через протистояння її добру, хоча вони відзначали, що, в більшості випадків, заздрісність має «пасивний» характер. Проте головний принцип заздрісності, її «золоте правило»: «не бажай іншому того, що бажаєш собі», було скрізь і стало антитезою добродійної моралі. **Метою статті** є теоретичний огляд наукової літератури за вказаною тематикою дослідження

Основна частина. Завдання дослідження полягають у теоретичному огляді поняття заздрісності, складових компонентів поняття та механізмів його появи і розвитку, впливу заздрісності на формування та прояви криміногенної поведінки особистості.

Гесіод, «перший європейський мораліст», вважав, що заздрісність буває позитивною і негативною. Пізніше цю думку розвинув Арістотель. Під впливом бажання порівнятися, людина прагне до того, щоб «самому досягти благ, пов'язаних з шанованістю», відзначає Арістотель і зустрічається у «людей добрих». А під впливом заздрісності людина прагне до того, щоб «ближній не користувався цими благами» і розглядається грецьким філософом «низькою». Як зазначає Арістотель, заздрісність випробовують люди, що мають загальні риси, «подібні за походженням, спорідненістю, віком, славою, станом: «рідня уміє і заздрити» (Александрова, 2002: 68).

Досліджуючи механізми заздрісності, І. Кант (Кант, 1988: 384) спирався на порівняння і оцінювання людьми один одного, яких розглядав з двох позицій: порівняння себе з ідеєю досконалості і порівняння з іншими людьми. Коли людина розвивала власні здібності, він називав це ревностями, що змагалися, коли ж індивід применшував досконалисть іншого, то це були, на думку І. Канта, недоброчливі ревності. І. Кант говорив: «потрібно удосконалюватися не тому, що інші випереджають нас, а тільки самим по собі». Хоча, люди, на його думку, частіше схилилися до недоброчливиї ревності, основою заздрісності.

З його точки К. Юнг, заздрісність фіксує «негативні цінності», під якими він розуміє волю до влади, агресію, називаючи їх «такими ж великими, стародавніми і початковими демонами, як і Ерос». По-іншому він називає їх ще «Тінню». У зміст «Тіні», як негативної сторони особи, К. Г. Юнг вкладає «суму всіх неприємних якостей, які хотілося б приховати». Таким чином, заздрісність розглядається К. Юнгом крізь призму «владних, загарбницьких» відносин і наповнюється динамікою і руйнівною силою (Александрова, 2002: 80).

Э. Фромм бачить заздрісність в контексті такого поняття, як спрямованість особи. Він пише про те, що, стосуючись «садомазохізму, деструктивності, жадності, заздрісності і нарцисизму, всі вони мають загальне коріння і пов'язані з однією принциповою спрямованістю особи, ім'я якої «синдром ненависті до життя». Ненависть до життя формується в результаті залежності людей «від чогось, що поза ними самими», в результаті «страху втратити все, що мають». Тому, як вважає Э. Фромм, люди стають агресивними, підозрілими, прагнуть мати ще більше, щоб відчувати себе в більшій безпеці». Але жадність немає межі, оскільки не усуває внутрішньої порожнечі, нудьги, самоти і депресії, а породжує прагнення до все більшого накопичення, вважає Э. Фромм. Він відзначає, що ті, хто обділений фізичним здоров'ям і красою, талантами і здібностями, заздритимуть «чорною» заздрістю тим, кому дісталось більше. Розрізняючи «плідні і неплодні орієнтації».

Э. Фромм вважає заздрісність неплодною. Її основними рисами він вважає наступні: визнання того, що джерело всіх благ знаходиться зовні, і ніщо не можна створити самому: прагнення віднімати бажане силою або хитрістю; схильність привласнювати або красти; використовувати все і всіх, у кого можна, хоч щось взяти. Девіз людей з «неплодними орієнтаціями», на думку Э. Фромма, полягає в тому, що вони вважають, що «вкрадений плід» найсолодший. Таким чином, аналізуючи ідеї Э. Фромма, можна стверджувати, що заздрісність є фундаментальною спрямованістю особи, що руйнує, що експлуатує іншу людину силою (Литвиненко, 2006: 30).

І. Хіллі стверджує, що будь-які форми поведінки індивіда, в тому числі і злочинна поведінка, знаходяться в безпосередній залежності від його душевного стану. Тому причини відхилення у поведінці перш за все слід шукати в безпосередніх передумовах людської поведінки. Різні психічні травми, хвороби, інтелектуальна недорозвиненість породжують злочинність. Ідея психічно хворого, інтелектуально неповноцінного злочинця досить популярна сьогодні в багатьох країнах. Така позиція, по суті, означає намагання підмінити соціальну проблему проблемою психопатологічною (Максименко, 2008).

Відомий вчений Н. Іст відмічає, що згідно з даними його досліджень, злочинці далеко не завжди психопати. Часто вони, більш чи менш свідомо обирають злочинний спосіб життя як найбільш прийнятний для себе, не проявляючи при цьому вагомих ознак психопатії (Максименко, 2008).

У побутовій свідомості «заздрісність» найчастіше розуміють як неприязне, вороже ставлення до успіхів, багатства, популярності, здібностей або соціального стану іншої людини.

У великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття заздрісність розглядається як почуття роздратування, викликане якою-небудь перевагою, вищістю, добробутом іншого. Чорна заздрісність

до суперника «Нема щастя без заздрісності», «Залізо іржа з'їдає, а заздрий від заздрощів погибає». Заздрісний – схильний до заздрісності. Заздрісник – той, хто має заздрісність. Заздрий – який відчуває заздрісність. «Заздрий від чужого щастя сохне». «Заздрий на чуже добро» (Мовчан, 2005: 132).

За коротким тлумачним словником української мови, заздрити – відчувати прикрий від успіхів іншого (Гринчишин, 1978: 296). У педагогічному словнику поняття заздрісність розкрито як почуття, що зумовлюється сприйманням і порівнянням людиною чийось переваг у соціальних благах (матеріальних цінностей, успіху, статусу, особистих якостей тощо) з собою. Таке явище сприймається суб'єктом як загроза цінності власного «Я» і супроводжується негативними емоційними переживаннями. Психологічною основою заздрісності є несформованість у людини морального почуття гуманності і відсутність у неї радості успіхам іншої людини (Хартман, 2003: 348).

Філософ Джон Ролз зазначає, що головним психологічним джерелом схильності до заздрісності є відсутність впевненості у власній значимості, поєднане з почуттям безсилля (Литвиненко, 2006: 30).

В. О. Моляко, виділяє дві основні форми заздрісності. Перша, пов'язана з бажанням досягти того ж, що і сам предмет заздрісності. Друга, з тенденцією до руйнування того, чому заздять. Тут і дві стратегії поведінки, а саме: перша стратегія заключається в тому, щоб піднятися до рівня іншого, друга – в тому, щоб іншому зробити погано – «підпалити хату сусіда».

У своїй праці «Творча конструкторологія (пролігомени)» автор зазначає, що заздрісність може мати декілька рівнів розвитку:

- перший – ситуативна, епізодична заздрісність, що легко звільняє свідомість завдяки власним досягненням, турботам, тощо.;
- другий – циклічна заздрісність, що періодично виникає і потім знову зникає (виникає, наприклад, коли з'являється перед очима сам предмет заздрісності);
- третій – хронічна заздрісність, яка більш чи менш постійно переслідує людину;
- четвертий – патологічна заздрісність – гостра форма, манакальна, що поглинає людину, заставляючи приймати різні рішення, здійснювати злорадні дії, щоб якимось утамувати голод заздрості (Цебржинський, 2008: 56).

Розглядаючи проблему заздрісності, варто звернути увагу на те, що кожна людська особина являє собою систему індивідуальних стійких морфологічних, фізіологічних, психічних і соціальних якостей організму, обумовлених спадковістю, а також результатом тривалого й інтенсивного впливу навколишнього середовища, які проявляються в її типових реакціях на різні зовнішні подразники. Це дає можливість віднесення індивіда до конкретного генетичного типу на основі певної підстави поділу (який повинен існувати об'єктивно) з використанням певної типології, що представляє собою виділення якихось загальних ознак у різних груп людей, за якими ці групи відрізняються один від одного. Генетичні типи об'єктивно відрізняються один від одного особливостями поведінки людини (а саме, домінуючим архетипом поведінки), тобто, якостями психологічного характеру, тому, генетичні типи людини позначають терміном «Психогенетичні типи» (Цебржинський, 2008: 56).

Основні психогенетичні типи:

1. Аристократичний психогенетичний Тип (А) 0 сформувався на основі архетипів з домінуючою індивідуальною альтруїстичною поведінкою, пристосований до пізнавальної діяльності, творчості.
2. Тиранічний психогенетичний Тип (Г) – сформувався на основі архетипів з домінуючою індивідуальною егоїстичною поведінкою агресивного вигляду.
3. Ієрархічний психогенетичний Тип (Д) – сформувався на основі архетипів з домінуючою колективною егоїстичною поведінкою ієрархічного вигляду.
4. Демократичний психогенетичний Тип (З) – сформувався на основі архетипів з домінуючою колективною егоїстичною поведінкою стадного вигляду.
5. Авантюристичний психогенетичний Тип (М) – сформувався на основі архетипів з домінуючою колективною альтруїстичною поведінкою захисного вигляду.
6. Паразитичний психогенетичний Тип (П) – сформувався на основі архетипів з домінуючою егоїстичною поведінкою паразитичного вигляду.

Додаткові (вироджені) психогенетичні типи:

1. Психогенетичний тип Б – найбільш пристосований до пізнавальної діяльності та творчості шляхом образного мислення і релігійного шляху пізнання.
2. Психогенетичний тип В – найбільш пристосований до виживання на основі паразитування в умовах середовища проживання, шляхом пристосування, отримання відсутньої енергії, використовуючи «духовний вампіризм» і творіння особистих запасів ресурсів для життя.
3. Психогенетичний тип Е – найбільш пристосований до виживання на основі паразитування в умовах середовища проживання, шляхом експлуатації природи і людей, пристосування і творіння колективних запасів ресурсів для життя (Цебржинський, 2008: 56).

Слід зазначити, що деякі психологічні школи майже викреслили слово «заздрісність» зі свого словника, ніби то вона просто не існує в якості одного з джерел мотивації, але аналіз доступних дослідницьких свідчень не залишає сумнівів у її універсальності.

За даними досліджень Г. Шека, не в усіх культурах є такі поняття, як «надія», «любов», «справедливість» і «прогрес», але майже всі народи, включаючи найбільш примітивні, визнали за необхідне визначити

ментальний стан людини, котра не може терпіти того, що інший володіє умінням, матеріальними речами або репутацією, якої немає у нього самого, і тому радів би, якщо б інший втратив свою перевагу, незважаючи на те, що він сам від цього нічого б не виграв (Куттер, 1998: 120).

Переважає кількість авторів визнає деструктивність феномена заздрисності. Як зазначає Л. Д. Дьоміна, заздрисність – це якість, яка маскує некомпетентність, лінь та інші деструкції (Моляко, 2008: 337).

На думку П. Куттера заздрисність може провокувати кримінальну поведінку (Куттер, 1998: 120).

Дослідження стану злочинності та контролю за нею дає можливість звернути увагу на те, що у нашій країні вже впродовж тривалого часу спостерігаються невтішні тенденції. Теорія та практика постійно стикаються з двома основними проблемами: зростання насильства у його різних проявах та зниження рівня його запобігання та усунення.

Насильство – передумова виникнення кримінального безпорядку і соціальної кризи, яку він породжує. Як свідчать дослідження течії культурно-історичної думки людства у вигляді різномірних концепцій, здавна і до наших днів питання щодо розуміння кримінальної насильницької поведінки концентрується навколо поняття добрих і злих начал у світі. Тому є всі підстави стверджувати, що так чи інакше насильство певним чином притаманне життєдіяльності суспільства. Еволюція суспільства свідчить про постійне зростання значення насильства у суспільних відносинах (Александрова, 2002: 69).

Так, Р. О. Забавко, досліджуючи особистість екологічних та економічних злочинців, зазначає їх схожість властивих їм психологічних якостей, зокрема наявність схильності до заздрисності (Забавко, 2009: 53).

У визначенні дефіцитарного типу злочинців-рецидивістів Ю. М. Антонян згадує заздрисність разом з іншими психологічними рисами злочинців даного типу (Антонян, 2008: 37).

О. А. Калганова вказує, що заздрисність, наряду з іншими психологічними характеристиками, властива професійним злочинцям (Калганова, 2013: 112).

Одним з мотивів здійснення злочинів неповнолітніми, як підкреслює І. О. Барикін, є заздрисність (Барикін, 2016: 320).

Г. М. Семененко у типології особистості злочинців, які здійснюють умисне знищення або пошкодження чужого майна, серед інших виділяє заздрисний тип особистості. Для даного типу заздрисність є мотивом скоєння злочину, а метою – заподіяння шкоди конкретним особам або відновлення уявної життєвої справедливості (Бескова, 2011: 140).

Т. В. Гріценко у дослідженні кримінологічних особливостей осіб, які вчиняють злочини з особливою жорстокістю, також відзначає заздрисність як мотив, який набуває сили у дорослих злочинців. Якщо для підлітків, підкреслює автор, характерним у скоєнні особливо жорстокого злочину є бажання заявити про себе, то у дорослих особливо жорстоких злочинців заздрисність є однією з індивідуально-психологічних характеристик, що впливають на кримінальну поведінку. А науковець В. В. Бочкар'єв одним з критеріїв класифікації засуджених до позбавлення волі вказує мотиви скоєння, одним з яких зазначає заздрисність. Автор підкреслює, що виділення критеріїв класифікації засуджених до позбавлення волі могло б істотно вплинути на процес оптимізації виправного і запобіжного впливу на особистість засуджених (Бескова, 2011: 140).

Зарубіжними авторами заздрисність також розглядається як одна з передумов кримінальної поведінки.

Ш. Ехероні-Голдерберг та Я. Вілчек-Евіед вказують на те, що заздрисність, разом з іншими чинниками, лежить в основі злодіянь, за які злочинцям, на думку цих авторів, треба давати більш важчі покарання. П. Іганські вказує на заздрисність як одну з причин скоєння злочинів на ґрунті ненависті, та наголошує на необхідності врахування цього у відповідних корекційних програмах для таких правопорушників, зокрема у програмі «Обізнаність щодо різноманітності та зміна упереджень» (Diversity Awareness and Prejudice Pack) (Бескова, 2011: 140).

В якості можливих мотивів вчинення злочину на ґрунті ненависті Л. Рей, Д. Сміт та Л. Вестел також визначають заздрисність і сором (Shame, 2004: 350).

В аналізі типу масового вбивці Дж. Л. Нолл вказує, що представники цього типу злочинців підтримують об'єктні відносини з іншими людьми, які засновані в значній мірі на руйнівній заздрисності (Knoll, 2012: 6).

Досліджуючи причини насильницьких злочинів, П. Фейззалбер, Д. Ледермен та Н. Лоейза (Fajnzylber, 2002: 1323) наголошують на тому, що зростання нерівності між багатими і бідними може обумовлювати злочинність шляхом зменшення морального порога індивіда, що на думку авторів, можна назвати «ефектом заздрисності».

В аналізі масового вбивці Дж. Л. Нолл вказує, що представники цього типу злочинців підтримують об'єктні відносини з іншими людьми, що значною мірою ґрунтуються на руйнівній заздрисності (Knoll, 2012: 2).

Вчений В. П. Прядєін під відповідальністю розуміє гарантування суб'єктом досягнення результату власними силами на основі самостійно прийнятого рішення, усвідомленого обов'язку та совісті. Відповідальність визначається як досягнення результату на основі взаємодії регуляторно-динамічних і мотиваційно-сміслових компонентів. та розглядається як інтегральна властивість особистості, що виявляється в усвідомленій, ініціативній, самостійній поведінці, яка служить підставою особистості, механізмом організації життєдіяльності людини, багато в чому визначає її успішність.

Поняття відповідальності розглядається переважно як інтегральне, що містить багатовимірну структуру. В. П. Прядєін зазначає, що причинами, що викликають відповідальні дії, є матеріальні і ідеальні потреби та зовнішні подразники. Причинами відмови індивіда виконувати відповідальні дії можуть бути і неповна сформованість якості відповідальності як внутрішньої потреби, так і непередбачені перешкоди, труднощі,

які лежать за порогом енергетичних можливостей людини. За параметрами, відповідальні дії, які виконуються, можна віднести до великого класу довільних дій. Однак, на думку автора, не всі довільні дії є відповідальними. Такі дії мають комплекс нерозривно пов'язаних складових, без яких конкретна довільна дія не можна входить до класу відповідальних дій.

До даного комплексу складових дослідники відносять: інтенцію; свободу вибору та соціальну значимість виконуваного; усвідомлення можливого покарання в разі невиконання самостійно прийнятого рішення; завершеність дії при якій відсутність результату – відсутність реалізованої відповідальності. Весь хід відповідальної дії постає у вигляді складного багаторівневого процесу з багатозначними зв'язками між рівнями (Прядеін, 2001: 209).

Т. М. Сидоровою (Сидорова, 1987: 58) структура відповідальності розглядається як єдність трьох компонентів: когнітивного, мотиваційного та поведінкового. Когнітивний компонент – система засвоєних особистістю знань про сутність соціальної відповідальності, про норми поведінки, через які втілюється ця якість. Мотиваційний компонент включає в себе ієрархію мотивів соціально відповідальної поведінки. Поведінковий компонент виражається у виборі і здійсненні певної лінії поведінки, що відповідає нормам соціально відповідальної поведінки.

Як зазначає К. Муздибаєв, (Муздибаєв, 1983: 97) (відповідальність – це якість, яка характеризує соціальну типологію особистості. В якості основних ознак відповідальності автор виділяє точність, пунктуальність, вірність особистості у виконанні обов'язків і її готовність відповідати за наслідки своїх дій; здатність до співпереживання, чуйність до чужого болю і радості; наполегливість, старанність, сміливість, стійкість та витримку.

Серед ознак прояву відповідальності виділяють наступні: усвідомлене ставлення до своєї діяльності та оцінка її з точки зору відповідності вимогам боргу; здатність до самоаналізу, самоконтролю; прояв наполегливості, ініціативності, самостійності в процесі виконання доручених обов'язків; емоційне переживання в ході виконання обов'язків; вміння дати оцінку власної поведінки та вчинків товаришів; вміння і готовність нести відповідальність за колектив і інших людей (Завадська, 1981: 152).

М. А. Гуліна зазначає, (Гуліна, 2009: 384) що у засуджених через недовіру до представників владних структур деформується почуття відповідальності. Відповідальність за самого себе, за свою сім'ю і за своє майбутнє засуджений прагне перекласти на інших.

На думку В. Г. Казанської зі співавторами, успіх адаптації до місць позбавлення волі і реадптації після звільнення багато в чому залежить від уміння брати на себе відповідальність за своє життя (Казанська, 1999: 300).

В. Бескова, розглядаючи поведінковий компонент заздрісності, зазначає, що будь-який вчинок передбачає певну відповідальність людини за його соціальні наслідки. Суб'єкт заздрісності вимушений шукати моральне виправдання свого вчинку, і, як правило, знаходить його в каузальній омані – сприйнятті людини, що має перевагу в значущій сфері, як причини власних невдач і приниженого положення.

Це дає людині підстави вважати, що вона має моральне право на «нечистоплотні» вчинки по відношенню до об'єкта переваги, тим самим відновлюючи порушену на її погляд справедливість (Бескова, 2011: 140).

Висновки. Отже, причини появи заздрісності мають загальну підставу: наявність об'єктивних і суб'єктивних суперечностей взаємодії особи і суспільства. Фундаментальна суперечність в системі відносин, що приводить до заздрісності – це суперечність між очікуваними відносинами і відносинами з боку інших; суперечності між очікуваними відносинами і відносинами до самого себе; суперечності між відносинами до самого себе і іншого. Процеси порівняння і оцінювання себе із важливими іншими проводять інфляцію власних достоїнств і гіперболізування переваг іншого, що підсилює незадоволеність реальним Я, збільшує відстань між Я і «іншим», породжує «нестерпність» успіхів іншого, а саме, заздрісність.

Щодо заздрісності в контексті криміногенної поведінки особистості, то можна сказати, у науковій літературі, здебільшого кримінологічного характеру, вказується, що заздрісність є однією з характеристик, яка властива злочинцям в контексті кримінальної поведінки. У той же час, психологічний аспект проблеми залишається недостатньо вивченим.

Список використаних джерел:

1. Александрова Р.И. (2002). Заздрість та моральна символіка (с. 66–81). Моск. Ін-та. Сер. 7. Філософія.
2. Антонян Ю. М. (2008). Проблема типологии преступников-рецидивистов. Юридическая наука и правоохранительная практика, № 3 (6), 37–49
3. Барыкин И.О. (2016). Особенности личности несовершеннолетнего преступника. Мир на пороге перемен: Экономика. Управление. Право: доклады Московской научно-практической конференции «Студенческая наука» (с. 320). М. : МИЭП.
4. Бескова Т.В. (2011). Гендерные особенности межличностных отношений субъектов зависти (с. 140–147). Личность, семья, общество: вопросы современной психологии: материалы международной заочной научно-практической конференции. Новосибирск : Изд. «ЭНСКЕ».
5. Гринчишин Д. Г., Гумецька Л. Л. (1978). Короткий тлумачний словник української мови (с. 296). К. : Рад. Школа.
6. Гуліна М. А. (2009). Психология социальной работы (с. 384). СПб. : Питер.
7. Забавко Р.А. (2009). Криминологические особенности личности экологического преступника. Юридическая наука и правоохранительная практика, № 2(8), 52–56.

8. Завадська Ж.Е. Шевченко Л.В. (Ред.) (1981). Виховання відповідальності у старшокласників (с. 152). Мінськ.
9. Казанская В.Г. Крылов А.А. (Ред.), Бабурин С.В. (Ред.), Баканова А.А. (Ред.) (1999). Психологические особенности адаптации заключенных к местам лишения свободы. Ананьевские чтения: 40-летие издания в Санкт-Петербургском (Ленинградском) университете первой в стране лаборатории индустриальной (инженерной) психологии: Тезисы научно-практической конференции (с. 300–301). СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского университета.
10. Калганова Е.А. (2013). Характеристика личности профессионального преступника. Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (право), № 2, 112–118.
11. Кант И. Из «Лекции по этике» (1780–1782 г.г.). Этическая мысль: Науч.-публицист. чтение. – М., 1988. – 384 с.
12. Куттер П. (1998). Любовь, ненависть, зависть, ревность. Психоанализ страстей (с. 120). СПб. : Б.С.К.
13. Литвиненко Н. (2006). Концепция справедливости Джона Ролза (с. 26–34). К. : Логос.
14. Максименко С.Д. (2008). Загальна психологія [General Psychology] (Видання 3-є, перероблене та доповнене. Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури).
15. Мовчан П.М., Німчук В.В, Клічак В.Й. (2005). Великий тлумачний словник сучасної української мови (с. 1332). Київ: Вид. центр «Просвіта».
16. Моляко В. А. (2007). Творческая конструкторология (пролегомены) (с. 388). К. : «Освіта України».
17. Муздыбаев К. (1983). Психология ответственности (с. 97). Л. : ЛГУ.
18. Прядин В.П. (2001). Ответственность как системное качество личности (с. 209). Екатеринбург: УрГПУ.
19. Сидорова Т.М. (1987). Особливості соціальної відповідальності у старшокласників. Питання психології, № 5, 56–62.
20. Хартман О. (2003). Педагогічний словник для молодих батьків – К. : ДЦССМ, перевидання. С. 348.
21. Цебржинський О.І. (2008). Психогенетика: Вибрані лекції (с. 56). Миколаїв – Полтава.
22. Ray L. Smith D., Wastell L. (2004). Shame, rage and racist violence. British Journal of Criminology, 3 (44), 350–368.
23. Knoll J. L. (2012). The "pseudocommando" mass murderer: a blaze of vainglory. Psychiatric Times, 1 (29), 1–6.
24. Fajnzylber P. Lederman D., Loayza N. (2002). What causes violent crime? European Economic Review, 7 (46), 1323–1357.

References:

1. Aleksandrova R.I. (2002). ZazdrIst ta moralna simvollka [Envy and moral symbolism] (p. 66–81). Mosk. In-ta. Ser. 7. Filosofiya. [in Ukrainian].
2. Antonyan Yu. M. (2008). Problema tipologii prestupnikov-retsivdivstov [The problem of the typology of recidivist criminals]. Yuridicheskaya nauka i pravoohranitel'naya praktika, № 3 (6), 37–49. [in Russian].
3. Baryikin I.O. (2016). Osobennosti lichnosti nesovershennoletnego prestupnika [Features of the personality of a juvenile criminal]. Mir na poroge peremen: Ekonomika. Upravlenie. Pravo: dokladyi Moskovskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Studencheskaya nauka» (p. 320). M. : MIEP. [in Russian].
4. Beskova T.V. (2011). Gendernyye osobennosti mezhlchnostnyih otnosheniy sub'ektov zavisti [Gender features of interpersonal relationships of subjects of envy] (p. 140–147). Lichnost, semya, obshchestvo: voprosyi sovremennoy psihologii: materialy mezhduнародnoy zaochnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii. Novosibirsk: Izd. «ENSKЕ» [in Russian].
5. Grinchishin D. G., Gumetska L. L. (1978). Korotkiy tлумachniy slovník ukraYinskoYi movi [A short explanatory dictionary of the Ukrainian language] (p. 296). K. : Rad. Shkola [in Ukrainian].
6. Gulina M. A. (2009). Psihologiya sotsialnoy raboty [Psychology of social work] (p. 384). SPb. : Piter [in Russian].
7. Zabavko R.A. (2009). Kriminologicheskie osobennosti lichnosti ekologicheskogo prestupnika [Criminological features of the personality of an environmental criminal]. Yuridicheskaya nauka i pravoohranitel'naya praktika, № 2(8), 52–56 [in Russian].
8. Zavad'ska Zh.E. Shevchenko L.V. (Red.) (1981). Vihovannya vIpdovidalnostI u starshoklasnikIv [Education of responsibility in high school students] (s. 152). MInsk [in Ukrainian].
9. Kazanskaya V.G. Kryilov A.A. (Red.), Baburin S.V. (Red.), Bakanova A.A. (Red.) (1999). Psihologicheskie osobennosti adaptatsii zaklyuchennyih k mestam lisheniya svobody [Psychological features of adaptation of prisoners to places of deprivation of liberty]. Anan'evskie chteniya: 40-letie izdaniya v Sankt-Peterburgskom (Leningradskom) universitete pervoy v strane laboratorii industrialnoy (inzhenernoy) psihologii: Tezisy nauchno-prakticheskoy konferentsii (s. 300–301). SPb. : Izd-vo Sankt-Peterburgskogo universiteta [in Russian].
10. Kalganova E.A. (2013). Harakteristika lichnosti professionalnogo prestupnika [Personality characteristics of a professional criminal]. ZbIrník naukovih prats IrpInskoYi fInansovo-yuridichnoYi akademIYi (pravo), № 2, 112-118. [in Russian].
11. Kant I. Iz «Lektsii po etike» [Lectures on ethics] (1780–1782 g.g.). Eticheskaya myisl: Nauch.-publitsist. chtenie. – M., 1988. – 384 s. [in Russian].
12. Kutter P. (1998). Lyubov, nenavist, zavist, revnost. Psihoanaliz strastei [Love, hatred, envy, jealousy. Psychoanalysis of passions] (s. 120). SPb. : B.S.K. [in Russian].
13. Litvinenko N. (2006). Kontseptsiya spravedlivosti Dzhona Rolza [John Rawls concept of justice] (s. 26–34). K. : Logos. [in Russian].
14. Maksimenko S.D. (2008). Zagalna psihologIya [General Psychology] (Vidannya 3-E, pereroblene ta dopovnene. Navchalniy posIbnik. K. : Tsentr uchbovoYi lIteraturi). [in Ukrainian].
15. Movchan P. M., NImchuk V. V, KlIchak V. Y. (2005). Velikiy tлумachniy slovník suchasnoYi ukraYinskoYi movi [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] (s. 1332). KiYiv: Vid. tsentr «ProsvIta». [in Ukrainian].
16. Molyako V. A. (2007). Tvorcheskaya konstruktologiya (prolegomenyi) [Creative constructology (prolegomena)] (s. 388). K. : «Osvita Ukrainiyi». [in Ukrainian].
17. Muzydybaev K. (1983). Psihologiya otvetstvennosti [Psychology of responsibility] (s. 97). L. : LGU. [in Ukrainian].

18. Pryadein V.P. (2001). Otvetstvennost kak sistemnoe kachestvo lichnosti [Responsibility as a systemic quality of a person] (s. 209). Ekaterinburg : UrGPU. [in Russian].
19. Sidorova T.M. (1987). OsoblivostI sotsIalnoYi vIdpovIdalnostI u starshoklasnikIv [Peculiarities of social responsibility among high school students]. Pitannya psihologIYi, № 5, 56–62. [in Ukrainian].
20. Hartman O. (2003). PedagogIchniy slovník dlya molodih batkIv [Pedagogical dictionary for young parents] – K. : DTsSSM, perevidannya. s. 348.
21. Tsebrzhinskiy O.I. (2008). Psihogenetika: VibranI lektsIYi [Psychogenetics: Selected lectures] (s. 56). MikolaYiv – Poltava. [in Ukrainian].
22. Ray L. Smith D., Wastell L. (2004). Shame, rage and racist violence. British Journal of Criminology, 3 (44), 350–368.
23. Knoll J. L. (2012). The "pseudocommando" mass murderer: a blaze of vainglory. Psychiatric Times, 1 (29), 1–6.
24. Fajnzylber P. Lederman D., Loayza N. (2002). What causes violent crime? European Economic Review, 7 (46), 1323–1357.